

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal EPOCHI [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Том / Volume XXVII (2019).
Книжка / Issue 1

АРХЕОЛОГИЯТА В СПИСАНИЕ „ЕПОХИ“

Борис Донеv БОРИСОВ

THE ARCHAEOLOGICAL PUBLICATIONS IN THE *EPOCHI [EPOCHS]* SCHOLARLY JOURNAL

Boris Donev BORISOV

Abstract: The article is devoted to the archaeological publications in the “Epochs” scientific journal. There are 736 historical, archaeological and ethnological articles, reports and reviews in the published till now volumes, 126 of which examine archaeological problems (17.12%)

According to the archaeological periodization, there are three differentiated sections of articles, which belong to the Prehistory, Antiquity and the medieval period. The Antiquity section itself is divided to archaeology, epigraphy and numismatics, and the medieval period – to medieval archaeology, epigraphy, numismatics and sigillography. There are some articles devoted to the Thracian archaeology, which lie in the middle between the prehistoric and the antique archaeology.

There are only 7 articles about prehistory and 6 about ancient Thrace. The Antiquity period is considerably well presented – the articles are 28, including the ones devoted to epigraphy and numismatics.

The articles and reviews devoted to the medieval archaeology are numerous – 52. Some of them present medieval epigraphical, numismatical and sigillografical cultural monuments.

In the end of this article there are some advises given to the editors of the scientific journal. It is pointed out that the avoidance of the marked weak sides of the publications would increase the quality of the magazine and this way the “Epochs” journal would become a real “pride, both for the lecturers in the Tarnovo’s Alma-Mater and the students...”, as written in the site of the journal.

Key words: Prehistory, Antiquity, medieval period, epigraphy, numismatics, sigillography.

Представянето на публикациите по археология в списание „Епохи“ се оказа доста трудна и естествено неблагодарна работа. Основната причина за това е обстоятелството, че в Интернет не са качени всички томове и книжки. В сайта на ВТУ липсват напълно първите три, томове 17 и 18, а и редица книжки. След дълго търсене в различни сайтове обаче се оказа, че е обърквана и номерацията на отделните томове и книжки. Така например в сайта томовете започват от четвърти, издаден през 1993 г., което не отговаря на истината. Междувременно след кореспонденцията ми с доц. Н. Кънев бе направена известна корекция, засягаща годините, но не и отделните книжки. Достатъчно красноречиво доказателство за това е фактът, че в сайта фигурират две книжки от т. 12 от 2004 г., а всъщност в тях са обединени по две книжки – 1–2 в първата и 3–4 във втората. Може би за тези, които са качвали отделните томове на списанието, това не е толкова важно, но по този начин цитирането на отделните статии е неточно и въвежда в пълно заблуждение интересувания се от тях. Може би тук е мястото да отбележа, че при

качването на всяка статия или книжка е абсолютно задължително да се започне с корицата, титула, съдържанието и чак тогава да следва текстът на статията. Само по този начин тя може да бъде правилно цитирана и да не въвежда в заблуждение читателя. В сайта продължава да липсва т. VII, издаден през 1999 г., при който двете книжки са включени в едно и също книжно тяло. При тази ситуация съвсем естествено е в представянето на публикациите по археология в списанието, а и не само в тях, да се появят известна неточност и непълнота. Ето защо още в началото трябва да се отбележи, че представените по-долу данни се базират на достъпната в Интернет информация за сп. „Епохи“, коригирана около средата на м. август.

* * *

В досега издадените томове са публикувани общо 736 статии, съобщения, рецензии и отзиви от областта на историята, археологията и етнографията. От тях 126 са на археологическа тематика, т.е. спрямо всички останали публикации те представляват 17.12%, срещу 82.88% за останалите.

Следвайки археологическата периодизация, ще разглеждам публикациите в следните раздели: праистория, Античност и Средновековие. От своя страна, в раздела Античност могат да се обособят подразделите антична археология, епиграфика и нумизматика, а в Средновековие – средновековна археология, епиграфика, нумизматика и сфрагистика. Една част от статиите са посветени и на тракийската археология, която заема междинно място между праисторическата и античната археология.

Праисторията е представена сравнително слабо и досега са публикувани само 7 статии и съобщения, посветени на отделни паметници или проблеми на този най-ранен период. Първата публикация се появява през 1996 г, в т. 4, кн. 3, и е с автор Ст. Чохаджиев. Две години по-късно в кн. 2 откриваме две публикации на Н. Еленски и М. Христов. Три публикации, касаещи проблеми от праисторията са включени в тома, посветен на 70-годишнината на проф. Зл. Гочева. За съжаление, в сайта е посочено, че публикациите са в кн. 2, а такава на практика не съществува, и не става ясно дали са в кн. 1–2, или в 3–4. Тук наред с имената на А. Радунчева и Ст. Чохаджиев, чиито статии касаят проблеми от праисторията на територията на дн. България, се появява и статията на Мариана Малинова, посветена на зооморфните нефритови фигурки от късен Шан на територията на Китай. Следващата праисторическа публикация се появява едва през 2008 г., в кн. 1, в която докторантът Ант. Атанасов анализира отбранителните съоръжения през халколита и ранната бронзова епоха на територията на България. Това е и последната публикация, касаеща българската праисторическата археология.

Тракийската археология е представена най-слабо – само с 6 публикации. Първата от тях е на Ив. Христов, Таня Кипринова, М. Иванова и Ст. Бакърджиев и се появява още в т. 1, кн. 3. Тя представлява съобщение за студентската експедиция за проучване на тракийски култови обекти в Източните Родопи. През следващата 1994 г., в т. 2, кн. 2 и 4, са включени още две публикации – първата е на Г. Китов и е посветена на тракийския могилен некропол Шипка–Шейново край Казанлък, а втората е на М. Домарадски, касаеща култовите места край скали и на върхове. Следващата публикация в този раздел е в т. 4, кн. 4 (ако изобщо има такава книжка?). В нея Иван Христов се спира на скалните ниши и светилища в Източните Родопи. В кн. 4 (3?) на т. 4 от 1996 г. е публикувано съобщението на Д. Станчев, посветено на резултатите от разкопките на надгробна могила № 4 от некропола край с. Брестовица, Русенско. В кн. 2 на т. 6 от 1998 г. Хр. Буюклиев анализира състоянието на проучванията на въоръжението в древна Тракия от бронзовата епоха до установяването на римското владичество в българските земи. С прехода от бронзовата към желязната епоха е свързана теоретичната статия на авторския колектив Г. Аветисян, А. Гнуни, Л. Мкртчян и А. Бобосян „*Опыт археологической типологизации некоторых памятников связанных с функцией перехода эпохи бронзы и железа в Закавказье*“, публикувана в т. 25, кн. 2 от 2017 г.

На границата между археологията и историята е и публикацията на Г. Митрев, посветена на същностната, пространствена и хронологическа локализация на тракийските скаи в кн. 2 на т. XVI от 2008 г.

Изключително голям интерес представлява и друга теоретична статия, публикувана в кн. 1 на т. 26 от 2018 г. Статията е отново на чуждестранен учен – Андрей Можайский – и е със заглавие *„Процесуална, постпроцесуална и современна западна археологическа теория применително к Эгейскому региону: от рождения цивилизации в бронзовом веке к греческому полису“*.

Значително по-добре са застъпени публикациите по **антична археология** – 28. Първите две от тях са отпечатани в кн. 4 на т. 2 от 1994 г., която е посветена на проф. В. Велков. Зл. Гочева анализира мястото на храмовете и тракийските светилища в градовете в провинция Тракия, а В. Найденова обнародва една оброчна плочка на Юпитер Долихен. В т. III, кн. 2 е обнародвана статията на Ал. Милчева, посветена на римските импорти в Нове. В т. 4, кн. 4 е публикувана статията на М. Иванова *„Керамични производствени центрове в Августа Траяна II–IV в.“*, а том VI, кн. 2 от 1998 г. е посветен на 70-годишнината на проф. В. Велков, което обуславя и силното присъствие на публикации на археологическа тема в нея. Неслучайно в нея са включени 14 публикации по археология, пет, от които са свързани с античната археология. Към тях се отнасят публикациите на Т. Овчаров за античните обекти в землището на гр. Павликени, на П. Владкова за стратиграфията на Никополис ад Иструм, на М. Робов за късноантичното строителство на западния склон на хълма „Момина крепост“, на Г. Митрев, Ив. Джамбов и П. Калюферова, за новите археологически проучвания в Източните Родопи, на Зл. Гочева за членовете на Legio i Italica и на Ив. Дончева, посветена на култа към Асклепий в Кабиле.

В първите две книжки на т. VIII от 2000 г. присъстват две статии отново на Ив. Дончева. Първата от тях е посветена на инкубацията на култа към Асклепий, а втората – на тракийското светилище при с. Ковачевец, Търговишко.

През декември 2002 г. във ВТУ е проведена научна конференция, посветена на проф. Златозара Гочева, а две години по-късно излизат от печат две книжки (1–2 и 3–4) от т. 12, в които са публикувани докладите от конференцията. Никак не е случаен и фактът, че точно в този том публикациите по археология достигат кулминацията си – общият им брой е 21, от които 10 са свързани с античната археология. По този начин възпитаниците на проф. Зл. Гочева засвидетелстват своето дълбоко уважение към своята преподавателка и учителка. Наред с тях в тома участват е редица чуждестранни учени. Повечето от статиите са свързани с проучването на култовете на различните почитани божества от траките през римската епоха. Първата от тях е на Сл. Чернева, посветена на новите моменти в иконографията на Тракийския Херос, а Ив. Дончева се спира на култа на Зевс Збелсурд в Тракия. В своята статия Т. Роков прави опит за изясняване произхода на култа към Аполон Дерайнос. Отново с изследване на култовете в Тракия са свързани и статиите на К. Рабаджиев *„Богът в священото пространство“*, на П. Владкова *„За култа към Кибела в Никополис ад Иструм“* и на Ив. Цървов *„Култът към дунавските конници в градската територия на Никополис ад Иструм“*. С паметниците към култа на Кибела в Западното Черноморие през римската епоха е свързана и статията на М. Оперман. Две статии са посветени на богати тракийски гробни находки от Източна Тракия – на Й. Хатлас и Г. Шейлева на тракийска колесница от околностите на с. Искрица, Гълъбовско. На изображение на Темида пред щита на Ахил е посветено изследването на Ю. Вълева, въз основа на изображението на тавана на гробницата в Оструша. Последната статия в първите две части на тома е на А. Биернацки и е посветена на баптистерия на епископската базилика в Нове.

За голямо съжаление, след том 12 броят на статиите, посветени на античната археология, рязко намалява и до последния 26 том има само една публикация – в кн. 1 на том 15 от 2007 г. Тя е отново на Зл. Гочева и представя императорския култ в Никополис ад Иструм на базата на епиграфски паметници. Известен дял от раздела на античната археология заемат и статиите от

областта на античната епиграфика. Автори са редица изтъкнати български и чуждестранни епиграфи. Най-ранна в хронологическо отношение, макар и публикувана в т. XXV, кн. 2, е статията на двама чуждестранни автори – Ричард Янке и Спирос Бакас, посветена на речника на линеар В за конструкцията на микенските колесници. В друга статия, публикувана в кн. 4 (?) на т. II от 1994 г., Л. Домарадска анализира резултатите от проучването на графитите от Пистирос. В същата книжка В. Герасимова-Томова публикува фрагмент от военна диплома от Северна България. В кн. 1 на III т. е отпечатана статията на П. Лунгарова, озаглавена „*Надпис върху жертвеник от Царевец*“.

Две статии, посветени на епиграфски паметници, са публикувани и в кн. 2 на том VI от 1998 г. В първата Г. Александров анализира латинските надписи от Монтана, а във втората Ир. Шопова се спира повторно на отдавна публикуван от Г. Михайлов надпис под № 1685 от Августа Траяна, датиран през първата половина на III в. В кн. 1 на XII т. от 2004 г., посветен на проф. Зл. Гочева, наред с многобройните статии от областта на античната и средновековната археология е публикувана и статия, в която П. Лунгарова на базата на епиграфски паметници анализира аспектите на култа към Немезида в Долна Мизия и Тракия. В друга статия Ир. Шопова се спира на епиграма, изписана върху надпис от Кутловица (дн. Монтана), в която става дума за Дионис, син на Зевс и Симела и бог на виното. В същата книжка Н. Шаранков и Хр. Буюклиев се спират на два надписа от Пизос. Д. Бояджиев анализира надпис върху варовикова колона, намерена преди повече от 100 г. в Г. Оряховица, в който става дума за Луций Аврелий Сур, булеут на неизвестен град или на Никополис ад Иструм. В същата книжка И. Лозанов представя някои епиграфски паметници от Кабиле. На сигнатурата върху сребърна лампа от римската епоха е посветена статията на Марк Майер. Последната статия е на полския учен Лешек Мрозевич и е посветена на Тит Аврелий Фулвус, легат на III Клавдиев легион в Мизия през 68–69 г.

В следващата книжка на XII т. е поместена и статията на Юлия Барата, посветена на уред за сигниране на животни, в която авторката анализира сигнатурата.

Значителен дял от статиите по антична археология заемат и публикациите за **античната нумизматика**. Подобно на останалите дялове от археологическите изследвания и в този случай се наблюдава концентрация в томовете, посветени на юбилея на видни български археолози и историци. Първата от тях е отпечатана в кн. 2 на т. II и принадлежи на И. Лазаренко. Предмет на статията е новооткрита монета от Маронея. В следващия III т., кн. 4 (?) са публикувани още 3 статии. Първата от тях е на изтъкнатия специалист по антична нумизматика – Й. Юркова – и е посветена на характера и функциите на бронзовото монетосечене на градовете в Тракия и Мизия през II–III в. П. Владкова се спира на монетните съкровища от Никополис ад Иструм, а Бистра Божкова – на монетната политика в Тракия през IV в. В т. XII, кн. 1 Ив. Карайотов анализира монетите от Месембрия с изображение на Аполон, а Ст. Топалов публикува статия, посветена на неизвестен тип бронзови монети на Мостид.

Средновековна археология. Най-многобройни са статиите и съобщенията по средновековна археология. Техният брой достига 52. За разлика от тези, посветени на Античността, те са значително по-равномерно разпределени в различните токове и книжки.

Първата статия е в кн. 1 на т. I от 1993 г. и е на Хр. Харитонов, посветена на неизвестните находки от съкровището от Малая Перешчепина, най-голямото средновековно съкровище в Европа, което се свързва с хан Кубрат. Втората публикация в същата книжка е на Г. Атанасов. В нея той разглежда две апликации с изображения на конници от Южна Добруджа. В кн. 2 на същия том I П. Георгиев се спира на историята на Равненския манастир, на резултатите от археологическите проучвания там, които за голямо съжаление, и до ден днешен не са публикувани. Две статии са публикувани и в следващата кн. 3. В първата Р. Костова анализира неканоничните представи за христовия кръст в България през X в., а във втората Ст. Михайлов разглежда проблема за локализацията на аула на Омуртаг.

В кн. 2 и 3, на следващия т. II също присъстват две статии по средновековна археология. Първата от тях е отново на Хр. Харитонов, който се появява за втори път на страниците на списанието и отново се спира на съкровището от Малая Перешчепина, но в центъра на вниманието му вече е вторичната функция на монетите. В следващата книжка Г. Атанасов отново публикува статия, посветена на кесарската промоция и владетелските инсигнии на хан Тервел.

В поредния III т. от 1995 г. присъстват отново статии, свързани със средновековната археология. В кн. 2 е публикувана статията на Д. Момчилов под заглавие „Североизточна Тракия през VII–X в.“. В следващата кн. 3 двама автори от Молдова – Павел Бырня (бесарабски българин) и Татяна Рибой – публикуват статията „Шехр Ал-Джадид – град от епохата на Златната орда в Молдова“. В същата книжка е публикувано и научно съобщение на В. Плетньов, посветено на матрица за коланни апликации от Североизточна България.

Две статии, свързани със средновековната археология, са отпечатани и в кн. 4 (а може би 3-та) на т. IV от 1996 г. В първата Г. Ковачев и Ив. Русев се спират на средновековните манастири и църкви в Сливенската планина, а във втората Даниела Богданова анализира средновековните накити от некропола край с. Дойренци, Ловешка област.

Следващият, V т. (1997 г.) е посветен на акад. Д. Ангелов. Това обуславя и активното участие на редица археолози медиевисти. Не е случаен и фактът, че само в кн. 1 от списанието са включени 7 статии. В първата от тях Й. Андреев и М. Робов разглеждат интересен фрагмент от съд, изработен в сграфито техника, намерен при разкопките на манастира „Св. 40 мъченици“. Върху него е запазена част от надпис. Според двамата автори възстановен надписът се чете като „Симеонов красовол“, т.е. Симеонова чаша. В друга статия Ч. Бонев анализира археологическите данни за началото на Дунавска България. В същата книжка срещаме отново и името на В. Плетньов, който се спира на ранносредновековните антропо-зооморфни апликации амулети от Варненско. За втори път се появява и чуждестранен учен – Андрей Крыганов, който се анализира етническата принадлежност на широко известния ранносредновековен некропол край с. Нетайловка. Авторът представя погребалния обред – гробните съоръжения, начина на полагане и гробния инвентар – и стига до извода, че некрополът датира от средата на VIII до X в. и принадлежи към Салтово-маяцкия културен кръг, което го свързва с прабългарите. В следващите статии Св. Венелинова се спира на графичното разнообразие на т.нар. „ипсилон с две хасти“ от епохата на Първото българско царство, К. Тотев анализира пръстен печат от Търново, а Й. Алексиев пише за култа към св. Петка в столичния Търнов.

В кн. 2 на същия т. V за трети път се появява името на В. Плетньов, който публикува токи с изображения на животни от Североизточна България.

Значително по-слабо е представена средновековната археология в т. VI от 1998 г. В кн. 2 на това е публикувана статия на Р. Костова, която отново разглежда кръстовидната сграда в манастира в м. „Тузлалъка“ край Преслав.

За т. VII от 1999 г. в сайта на ВТУ липсва каквато и да било информация, но такава открих за книжки 3–4, обединени в едно книжно тяло, където обаче изобщо няма статии на археологическа тема.

Същото се отнася и за т. VIII от 2000 г., в който отново липсват публикации, свързани със средновековната археология.

За следващите две години – 2001 и 2002 – отново липсва информация. Дали са излезли от печат томове IX и X, не е ясно, но през следващата 2003 г. излиза от печат кн. 1 от т. XI. Не е ясно и дали е излязла изобщо друга книжка от този том. В кн. 1 Т. Овчаров за трети път на страниците на сп. „Епохи“ публикува статия, посветена на манастирите на Второто българско царство.

Както вече отбелязах, т. XII от 2004 г. е посветен на 70-годишнината на проф. Зл. Гочева. Наред с големия брой статии от областта на античната археология, публикувани в кн. 1–2, в кн. 3–4 са публикувани и 6 статии от сферата на средновековната археология. В първата от тях

Р. Рашев съпоставя българския аул и средновековния балкански град. За трети път на страниците на „Епохи“ се появява и П. Георгиев, който публикува статията *„Марцианопол и Салици“*. На историята на проучванията на църквата на манастира „Св. Димитър“ се спира М. Робов. В следващата статия Б. Борисов разглежда една доста дискуссионна тема в българската и балканската средновековна археология – за предназначението на т.нар. свещници в статия със заглавие *„Капаци ли са т.нар. „свещници?“*. За четвърти път на страниците на списанието публикува и Т. Овчаров – статията *„Кучето в погребалната практика в българските земи“*. Последната статия е с автор Цв. Комитова, която анализира средновековни апликации и предмети от кост от долината на Средна Струма.

За следващия т. XIII от 2005 г. също липсва каквато и да е информация и не е ясно дали изобщо е излизал от печат, но при всички случаи в сайта на ВТУ през следващата 2006 г. вече фигурира т. XIV, от който са излезли две книжки. В първата от тях откриваме 3 публикации, посветени на паметници и проблеми от средновековната археология. Даниела Далчева-Любке се спира на езическите идоли и божества при полабските славяни. Втората статия е публикувана в рубриката „Дискусии“ и е на Ст. Димитров със заглавие *„Битката при Одрин на 14 април 1205 г., или За тромавото рицарство“*. Известно несъгласие с автора изказва И. Иванов в статията *„Дискусивно за военното изкуство в началото на XIII в., или В отговор на статията на Ст. Димитров „Битката при Одрин на 14 април 1205 г., или За тромавото рицарство“*.

Две статии от областта на средновековната археология присъстват и в кн. 1 на т. XV от 2007 г. В първата от тях Д. Далчева-Любке отново обръща внимание на светилищния култ на полабските славяни, а във втората Д. Рабовянов се спира на ранносредновековните крепости от югозападните земи на Първото българско царство.

След 2007 г. статиите, посветени на средновековната археология, се разреждат и се появяват едва през 2015, в т. XXIII, посветен на 60-годишнината на изтъкнатия български медиевист – доц. Ив. Лазаров. Това отново обуславя засиленото присъствие на статии от областта на средновековната археология. Достатъчно красноречив в това отношение е фактът, че в книжка 1 откриваме 8 статии. Б. Борисов публикува статия със заглавие *„Новите археологически проучвания на ранновизантийската и средновековна крепост Туида в Сливен – един провален проект“*. Ил. Петракиев и Н. Хрисимов се спират на интересна находка в статията *„Единичен гроб или некропол от езическия период от с. Смин, община Шабла“*. За четвърти път на страниците на списанието се изявява Г. Атанасов със статията *„Патрицият Органа (Червеният кан, Бу-юркана, Мохуду-хеу?) и началото на българската държавност“*. Следва статия на Диана Косева, която анализира стенописно владетелско изображение, открито при разкопките на църквата „Св. 40 мъченици“ във В. Търново. Със църковното строителство е свързана и следващата публикация – Х. Вачев търси отговор на въпроса коя църква с патрон „Св. Георги“ е издигната през XVI в. в Арбанаси? Известният специалист по средновековно въоръжение В. Йотов се представя със статия, посветена на меч от Сфьту Джордже, окръг Covasna, намерен през далечната 1943 г. в района на Централните Южни Карпати (Унгария). Пак със средновековното въоръжение е свързана и следващата статия на Ст. Димитров, който прави опит за реконструкция на външния облик и снаряжението в битката за Константинопол. Последната статия е на В. Плетньов, който се представя за четвърти път на страниците на списанието със статия, посветена на писмените извори за варварските нашествия през XI–XII в. на територията на днешна Североизточна България.

В следващата кн. 2 от т. XXIII присъстват още 5 статии, посветени на паметници и проблеми на средновековната археология. Три от тях са свързани с новите археологически проучвания на Трапезица. М. Робов обръща внимание на нов подглазурен монограм, намерен в югоизточния сектор на крепостта. К. Тотев представя и анализира резултатите, проблемите и перспективите пред новите археологически проучвания на хълма, а Никифор Тодоров се спира отново на западната крепостна стена на Трапезица. Пл. Караилюев публикува резултатите от разкопките

на три новооткрити средновековни селища в централната част на Горнотракийската низина, в района на комплекса „Марица-изток“. Със съжаление обаче трябва да отбележа, че в статията са допуснати редица слабости, касаещи най-вече цитирането на цяла поредица по-ранни публикации на резултати от разкопките на средновековни селища. Точно в този район концентрацията на цялостно или частично проучени средновековни села от XI–XII в. е най-голяма на територията на България. Там се намират цялостно проучените селища до с. Дядово, селищата Гледачево, 1 и 2, както и сондажно проучените селища край селата Знаменосец, Гипсово, Полски Градец, Радневско Караново и Асеновец, Новозагорско, Искрица, Гълъбовско, Любимец и Харманли, Крум, Димитровградско и др. Резултатите от проучванията на повечето от тях са отдавна публикувани и известни на археологическата наука, а в публикацията е цитирана само информацията от поредицата на НАИМ–БАН „Археологически открития и разкопки“, което е недопустимо. В последната публикация М. Николов се спира на резултатите от експедиция в Странджа в търсене на Парория, проведена през 1984–1985 г.

В следващия т. XXIV липсват статии по средновековна археология. Те се появяват отново в т. XXV – първата му книжка са публикувани 3 статии, две от които са на чужди изследователи. В първата Виталий Колиниченко (Украйна) се спира на предметите от средновековното въоръжение на Рухотинското градище и военното дело на Българското царство през IX в., а във втората – Николай Лифанов (Русия) – на проблемите за културно-хронологическата принадлежност на „княжеска“ надгробна могила в Самарски лък (рус. *Самарская Лука*). Третата статия е с автор Ив. Чокоев и е посветена на част от тъкан, намерена в саркофаг № 4 до Голямата базилика в Плиска.

Последната засега статия от областта на средновековната археология е публикувана от В. Йотов в кн. 1 на последния т. XXVI, излязъл от печат през настоящата година. В нея авторът анализира византийското въоръжение и снаряжение въз основа на беседите на Григорий Назиански и известните досега находки от територията на византийския културен кръг.

Известен дял от този раздел заемат и статиите, посветени на средновековни епиграфски паметници. Най-рано, в т. II, кн. 4, е публикувана статията на Г. Атанасов и К. Попконстантинов, посветена на два надписа от X в. от манастира край с. Черноглавци, Шуменско. Други две статии са обнародвани в т. V, кн. 1 от 1997 г. Първата е на М. Спасова и е посветена на значението на „житница“ от Крепчанския недатиран надпис, а втората – на К. Попконстантинов – за Авгаровото послание върху амулет от X в. В т. XXIII, кн. 2, Н. Хрисимов публикува неизвестни и слабо познати надписи от Ранното българско средновековие.

12 статии са посветени на находки и проблеми на **средновековната нумизматика и сфрагистика**. Първата от тях откриваме в кн. 2 на т. V. В нея А. Конаклиев публикува съкровище от сребърни западноевропейски монети от Търговищкия музей. Следващата статия е с автор Н. Кънев и се базира на сфрагистични данни, засягащи куропалатите извън Византийската империя през IX–XI в., и е публикувана в кн. 1 на т. XI.

Две статии, свързани с нумизматиката, са публикувани и в кн. 2, на т. XII. В първата Хр. Харитонов се спира на изображението на Иисус Христос в иконографията на средновековните български монети, а Кр. Стефанова-Георгиева прави нумизматична характеристика на средновековното селище край Крън, Казанлъшко, през времето на Второто българско царство.

Следващите две статии от този подраздел са посветени на сфрагистични материали. Първата от тях е на Н. Кънев, който за втори път на страниците на списанието се спира на новите сфрагистични находки от Поморие. Втората статия е на изтъкнатия български нумизмат и сфрагист Ив. Йорданов. Той публикува печат на българската царица Ирина от XIII–XIV в., който за съжаление се съхранява в частна колекция в САЩ.

Последната статия от същата книжка е на С. Антонов и е със заглавие „*Монета на Иисак II Ангел от средновековния Просек – нумизматичен паметник от времето на Добромир Хриз*“.

* * *

От направения, макар и лаконичен, преглед стана ясно, че в списанието са публикували статии цяла плеяда от водещи български археолози – професорите Ст. Михайлов, Зл. Гочева, Ал. Милчева, Й. Юрукова, Ив. Йорданов, Р. Рашев, К. Попконстантинов, Г. Атанасов, В. Плетньов, К. Тотев, Ив. Дончева и още цяла поредица изтъкнати наши археолози. Сериозно присъствие отбелязват и изтъкнатите епиграфи В. Герасимова, П. Лунгарова, Л. Домарадска, Н. Шаранков, Ир. Шопова, Д. Бояджиев и К. Попконстантинов. Сред чуждите специалисти личат имената на такива ерудирани изследователи като М. Оперман, П. Бърня, Ричард Янке и Спирос Бакас, Лешек Мрозевич, Юлия Барата, Марк Майер, Виталий Колиниченко, Николай Лифанов, Г. Аветисян, А. Гнуни, Л. Мкртчян и А. Бобосян. За съжаление обаче, с тях се изчерпва участието на чуждите автори в списанието. Най-активни, с по 4 публикации са В. Плетньов и Ив. Дончева, с по 3 – Г. Атанасов, К. Попконстантинов, Т. Овчаров и редица други.

Прегледът на публикациите в отделните книжки на различните томове показва известна неравномерност в съотношението между археологическите и останалите статии. Най-голяма е концентрацията на археологическите публикации в юбилейните сборници. Така в кн. 2 на т. VI от 1998 г., посветен на проф. В. Велков, преобладават статиите на археологически теми, а съотношението им към историческите е 14:5. Подобна е и ситуацията при т. 12 от 2004 г., посветен на проф. Зл. Гочева, където в кн. 1–2 съотношението между историческите и археологическите е 10:22, а в кн. 3–4 – 6:16. Доста голяма неравномерност се наблюдава и при археологическите публикации в отделните годишници. Често в редица книжки напълно липсват статии на археологическа тема. Очевидно интересът на археолозите към списанието спада, за което достатъчно красноречиво говори фактът, че след кн. 2 на т. XV от 2007 г. археологията напълно изчезва от страниците на „Епохи“, за да се появи отново едва през 2015 г. в кн. 1 на т. XXIII, посветен на доц. д-р Ив. Лазаров, където археологията е представена от 11 публикации, срещу 12 на историческа тематика.

Сравнително слаба активност в списанието показват членовете и докторантите на катедра „Археология“, представени едва с 12 публикации, т.е. 9.5% спрямо статиите на археологическа тема, или средно по 1 публикация на 2 години от издаването на „Епохи“.

Основната причината за загубата на интерес към списанието се крие в слабото му разпространение и липсата му на книжния пазар извън В. Търново и най-вече извън ВТУ, да не говорим за чужбина. Трябва да припомним още, че съвсем доскоро списанието не се предлагаше и в електронен вариант, което го правеше ведомствено издание на Историческия факултет на ВТУ, едва ли не за собствена консумация.

След 2008 г. визията на списанието постепенно се подобри. Отначало се появиха и кратки резюмета, с течение на времето оформлението на отделните статии също придоби по-модерен и съвременен вид. Сменен беше дизайнът на корицата. От 2017 г. списание „Епохи“ е реферирано и индексирано в ERIH Plus, CEEOL и Google Scholar.

Съвсем естествено след създаването на сайт на списанието интересът към него непрекъснато се засилва. Красноречиво доказателство за това е и анализът на изтеглянията за отделните статии. Трябва обаче да се има предвид, че сайтът се появи едва през пролетта на настоящата година, а както е известно списанието излиза от 1993 г. В този смисъл анализът на броя на изтеглянията на отделните статии е изключително слабо показателен, най-малко защото първите томове са публикувани още преди 25 г., а са качени в Интернет след още толкова. Затова няма да анализирам броя на изтеглянията, защото той според мен е неточен, а оттам и – безпредметен.

И накрая, приключвайки, ми се иска да отправя няколко препоръки към редколегията, които вече съм споделял с някои от членовете. Те се базират на дългогодишния ми издателски и редакторски опит, особено за археологическите публикации, които в повечето случаи са

съпроводени от илюстративен материал. Необходимо е в изискванията да бъде изрично отбелязано, че илюстрациите трябва да се предават от авторите съобразно формата на изданието, т.е. те да бъдат отпечатвани 1:1 и да не се намаляват, защото така се губи голяма част от информацията им. Освен това не е задължително в текста, когато се препраща към съответния образец, той да бъде болдиран, което не се среща никъде в модерните научни издания. Същото се отнася и за имената на цитираните в текста автори. В края на краищата в една статия е по-важно какво авторът ѝ е казал, а не кого е цитирал. Би било добре и приложените изисквания към авторите да са по-лаконични и ясни. Не на последно място дразнещо е и използването на квадратни скоби, каквито се използваша преди много време в някои съветски издания, оригиналите, на които се печатаха на най-обикновени пишешци машини, на които в клавиатурите липсваха кръгли скоби.

Има какво да се желае и по отношение рецензирането на статиите. В този му табличен вид, с точково оценяване и с „да“ и „не“ то е доста механично, откъдето се създава впечатление за самоцелност, което е недопустимо за всяко реферирано издание.

Считам, че избягването на тези слабости ще повиши качеството и ще спомогне списание „Епохи“ да се превърне в истинска *„гордост, както за преподавателите в търновската Алма-матер, така и за студентите...“*, както е отбелязано в сайта на изданието.

Сън Прери-Мидълтън
Уисконсин, САЩ
VIII.2018 г.